

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ
ПРАВОСЛАВЕН БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“, СКОПЈЕ

ЦРКВА И МИСИЈА

Зборник на трудови од Шестиот и Седмиот
Светиклиментов научен собир
(2022 и 2023)

Црква и мисија

Зборник на трудови од Шестиот и Седмиот
Светиклиментов научен собир (2022 и 2023)

Издавач:

Православен богословски факултет
„Свети Климент Охридски“ – Скопје

Главен уредник:

Ѓоко Ѓорѓевски

Технички уредник:

Милан Ѓорѓевиќ, ереј

Лектура и компјутерска подготовка:

Зорица Велкова

Дизајн на корица:

игумен Агатон Апостоловски

Печат:

Контура – Скопје

Тираж:

100 примероци

ЦРКВА И МИСИЈА

Зборник на трудови од Шестиот и Седмиот
Светиклиментов научен собир
(2022 и 2023)

Скопје 2024

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

271.2-72(062)

271.2-36Климент Охридски, св.(062)

Црква и мисија : зборник на трудови од Шестиот и Седмиот Светиклиментов научен собир (2022 и 2023) / [главен уредник Ѓоко Ѓорѓевски]. - Скопје : Православен богословски факултет “Св. Климент Охридски”, 2024. - 175 стр. ; 25 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-9989-743-32-0

1. Светиклиментов научен собир (6 ; 2022) 2. Светиклиментов научен собир (7 ; 2023)
а) Климент Охридски, св., 840-916 -- Собири б) Еклисиологија, православна -- Собири

COBISS.MK-ID 65016069

Ѓоко ЃОРЃЕВСКИ

МАКЕДОНИЈА МЕЃУ СЕКУЛАРНОСТА И СЕКУЛАРИЗАЦИЈАТА НА ПАТОТ КОН ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Европската Унија, како заедница на различни народи со различна историја, јазик, култура и религија, е унија на држави со различни устави, кои имаат различни односи со Црквата и верските заедници, различен образовен систем, еден вид „интеграција без единство“.¹ Таа е унија која нема да успее да ратификува свој Устав, која и покрај сите усилби, сè уште ја делат силни јазични бариери и економски диспаратитет.² Религиозната физиономија на Европа, која е еден вид мозаик на три христијански традиции, прави од Европа континент кој е општествено фрагментиран и нефлексибилен од гледна точка на конфесионалните идентитети.³ Притоа не може да не се земат предвид и двете растечки статистички промени: зголемувањето на членовите на исламската заедница и на другите религиозни малцинства, наспроти зголемувањето на бројот на „пост-христијаните“, кој стигнува до околу 20–25 % од возрасното европско население над 18 години.⁴

Во своето мачно создавање како наднационален орган на демократски и независни нации, ЕУ ја има усвоено лаичноста, што не се идентификува точно со профилот на секуларност, но и покрај тоа не може да се игнорира нејзиниот заеднички етос, препознатлив во некои сегменти од

¹ P. Rossi, *L'identità dell'Europa*, Bologna, 2007, 153–169.

² Y. Plasseraud, (Ed.) *Atlas des minorités en Europe: de l'Atlantique à l'Oural, diversité culturelle*, Paris 2005.

³ J. Sutter, “Per una sociologia delle religioni nell'Europa occidentale”, во P. Anderson, *Storia d'Europa: L'Europa oggi*, Torino, 1993, 723–736.

⁴ R. Rémond, *La secolarizzazione: religione e società nell'Europa Contemporanea*, Roma-Bari, 1999, 275–284. Според некои испитувања резултира дека како нерелигиозни се изјасниле: 70 % од граѓаните на Република Чешка, 63 % од Холанѓаните, 49 % од Летонците, 31 % од Французите, 16 % од Англичаните.

европската политичка култура,⁵ како што е одвојувањето на политичката и религиозната власт.

Неколку зборови во однос на дистинкцијата помеѓу секуларноста, секуларизацијата и секуларизмот. Додека секуларноста би ја означувала одвоеноста на Црквата од Државата, секуларизмот би бил идеологизирање на секуларизацијата, коешто подразбира исклучување на верата и религијата од јавниот живот.⁶ Според други, пак, „секуларно“ е епистемолошка категорија, додека „секуларизација“ е политичка доктрина.⁷ Во однос на различноста меѓу лаицизмот и секуларноста,⁸ се вели дека „лаичноста треба да се разбере како републикански принцип на наметнување на обврските на поединците, при јавниот настап да ги остават на страна религиските и останатите општествени олеснувања, односно се работи за одвојување на религијата и државата по принцип на одвоеност на јавното од приватното.⁹ Според Мојаноски, „поимот лаицизам, пак, го изразува ставот за погледот на светот, кој може да е арелигиозен (атеистички, и сл.) поглед на светот. Тој не се темели врз трансценденцијата (на оностраноста, оносветовноста) и врз нејзините аргументи, туку врз емпириската и рационалната аргументација. Значи, секуларноста се однесува на правните, со устав и закон, утврдени односи. Со лаицизам се означува поглед на светот, став

⁵ Види М. Ventura, *La laicità dell'Unione Europea. Diritti, mercato, religione*, Torino 2001; J. Willaime, „La laicità in Europa“, *Il Mulino* 58 (5/2009) 763–772.

⁶ Darko Pejanović, „Sekularizacija i(li) sekularizam“, <http://www.prometej.ba/clanak/drustvo-i-znanost/sekularizacija-i-li-sekularizam-2304>.

⁷ Talal Asad, *Formations of Secular: Christianity, Islam, Modernity*, Stanford, California 2003, 1.

⁸ Така, поимот секуларност, односно секуларизам (што се преведува со световно, автономија на световното подрачје) е производ на правното одвојување на државата од црквата и другите верски заедници. Односно, правната основа врз која се втемелува уставот и посебните закони за правната положба на: црквата, верската заедница и религиозната група, како и други нормативни решенија со кои се уредуваат бројните односи меѓу нив. Во определен период поимот секуларизам се врзувал и за државната конфискација на имотот на црквата или верската заедница. Имено, тој поим значи формална раздвоеност на државата и верските субјекти од чија основа се изведува и секуларноста на општеството, што во суштина не мора да им одговара на верската состојба во општеството (кое и натаму може да е мнозински религиозно), Цане Мојаноски, „Секуларноста и лаицизмот како хит тема“, *Предизвици, Посејсекуларизам религиозни, родови и сродни италијански дилеми*, 19 (09/2023), 25.

⁹ Dino Abazović, „Secularism and Secularization in the present Public Discourse – From a Non-Religious Perspective“, *Religion and Secular State: Role and Meaning of Religion in a Secular Society from Jewish, Christian and Muslim Perspectives*; Zurich & Sarajevo, 2008; Talal Asad, *Formations of Secular: Christianity, Islam, Modernity*, Stanford, California 2003, 1.

на поединецот за религијата и религиозното, но со тој поим се означува и карактерот на општеството што се гради врз ирелигиозни темели“.

Ако за некои секуларноста е природен процес на модернизацијата, која води кон намалена религиозност,¹⁰ тука е и постсекуларизмот, кој како термин во последните неколку декади, во повеќе дисциплини, како социологијата, политичката наука и теолошката теорија. Во најопшта смисла постсекуларизмот означува „враќање на религијата во јавната сфера и потреба да се земат предвид уверувањата на религиозните фактори во современата општествена анализа“.¹¹

Но, да се потсетиме дека европската секуларност не е апсолутен факт, ниту, пак, е одделена од историјата и културата. Во чл. 51 од нацрт текстот за европскиот Устав стои дека „Унијата ги почитува и не е во спротивност со националните закони за статусот на црквите и религиозните групи или заедници во земјите членки; подеднакво го почитува статусот на филозофските и неконфесионалните организации“. Повелбата за фундаментални права на Унијата (2000) вели дека „секој има право на слобода на мислата, совеста и религијата. Ова право ја вклучува и слободата да се промени својата религија или убедување и слободата за изразување на својата вера или убедување, поединечно или колективно, јавно или приватно, преку богослужба, поука, пракса и вршење на обреди“ (чл.10).

Различноста во толкувањето на секуларноста понекогаш дозволува овој поим да се приспособува за дневнополитичките потреби. Но, самото значење на терминот *saeculum* во основа е есхатолошки концепт кој го опишува меѓувремето кое претходи на крајот на времињата (додека за христијаните тоа се однесува на времето меѓу двете Христови доаѓања, за сите луѓе се однесува за животот во овој свет). Оваа темпорална идеја на секуларумот содржи и просторно разбирање, социо-културна-политичка стварност, заеднички простор каде обитаваат и оние кои веруваат и оние кои не веруваат. Па така и секуларноста не значи тоа што обично се нуди денес како идеја дека таа е анти-религиска или не-религиска. Секуларноста е реалност која не е ниту света, ниту несвета, ниту сакрална, ниту профана. И додека профаното е дефинирано како крајна противположност на

¹⁰ Roberto Cipriani, „Secolarizzazione e modernità“, http://europa.uniroma3.it/cipriani/saggi_desc.aspx?id=63

¹¹ Ненад Марковиќ, „Постсекуларното општество во границите на делиберативната демократија“, *Предизвици, Постсекуларизам религиозни, родови и сродни политички дилеми*, 19 (9/2023), 12.

светото, секуларноста е инклузивна и ги содржи обете.¹² Па така, според некои експерти, секуларноста е тоа што го заштитува неутуѓивото право на индивидуална свест, но е начин на живот, кој го инкорпорира постмодерното враќање на религијата во подемократски начин, политичка посветеност која потоа се развива во аспект на реален живот во мултирелигиозниот свет.¹³

Секуларноста на европските држави не значи дека религијата со тоа нема никакво значење и влијание во државата. Многу земји, меѓу кои се забележува висок степен на секуларизација на општеството, имаат дури и религиозен симбол на своите знамиња, како што е случајот со Данска, Норвешка, Финска и Шведска. Велика Британија, Данска, Норвешка и Грција имаат модел на државни цркви. Според евробарометарот, во ЕУ како религиозни се изјасниле 72 % од граѓаните, од кои 48 % како католици, 12 % протестанти и 8 % православни. Дури и во Франција, каде се бележи стриктна одвоеност на Црквата од Државата, таа не е секаде подеднакво применета. Така, во три департмани од Алзас – Мозел, кои во времето на донесувањето на Законот за одвоеност на Црквата од Државата во 1905 година биле дел од Германското Царство, и понатаму го применуваат своето законодавство. Во тие департмани се признати три религии: католицизмот, протестантизмот и јудаизмот, а државата ги плаќа верските службеници и ја финансира верската поука за тие религии во државните училишта.¹⁴

Во рамките на оваа сè уште несигурна позитивна правна секуларност, ЕУ, а пошироко и Советот на Европа (во кој моментно припаѓаат 47 земји), постојано интервенираа на прашања поврзани со јавното соопштување на верските убедувања, а особено по прашања на етичко-верско образование во училиштето. Христијанските цркви, пак, имаат специфични организации и структури на европско ниво со официјални тела за консул-

¹² Amila Kahrović-Posavljak, „Šta je, ustvari, sekularizam?“, <http://www.magazinplus.eu/sta-je-ustvari-sekularizam/>

¹³ Dino Abazović, „Secularism and Secularization in the present Public Discourse – From a Non-Religious Perspective“, *Religion and Secular State: Role and Meaning of Religion in a Secular Society from Jewish, Christian and Muslim Perspectives*; Zurich & Sarajevo, 2008. Според српскиот професор Дарко Танасковиќ, на „секуларизмот му е иманентна и атеистичката идеологија затворена за трансцендентните и за религиските вредности“.

¹⁴ Davor Puklavec, „U EU nijedna država nije posve sekularna, to nije ni Francuska“, <https://www.vecernji.hr/vijesti/u-eu-nijedna-drzava-nije-posve-sekularna-to-nije-ni-francuska-1144150>

тации и соработка, како за внатрешните односи меѓу конфесиите, така и со европските власти.¹⁵

Советот на Европа уште од своите почетоци (1949) одржуваше строго неутрален став кон религиозните прашања, не заборавајќи ги религиозните конфликти кои ја потресуваа европската историја од XV–XVI век, како и поделена Европа во два блока по Втората светска војна. Но, со падот на Берлинскиот ѕид (1989) и распаѓањето на Советскиот Сојуз, бавното враќање на владеењето на правото во Централна и Источна Европа, кое се совпадна со навлегувањето на нови верски и духовни движења и проширување на нови (особено исламски) заедници во општественото ткиво на континентот, се наметна неопходноста да се верифицира улогата на религијата во јавното образование. Советот на Европа, по серија на студиски семинари организирани во текот на 1980-тите, со меѓувладини експерти за унапредување на образованието за човекови права, издаде две препораки во двегодишниот период 1992–1993 година. п. 1178 и п. 1202, односно „Сектите и новите верски движења“ и „Религиозната толеранција во демократското општество“, со посебно внимание кон новите задачи на училиштето.¹⁶ Следната резолуција на Советот за „борба против расизмот и ксенофобијата“ (1995) ги повика министрите за образование на земјите членки да го зголемат нивото на рамноправен третман меѓу културите и религиите (интеркултурна и меѓурелигиска настава) во училиштата, во

¹⁵ Овде треба да се спомнат неколкуте главни организми: Советот на 34-те католички бискупски конференции (ССБЕ) и Конференцијата на црквите во Европа (КЕК) која претставува 130 православни и протестантски цркви, Комисијата на европските католички епископати (COMECE), Европската екуменска комисија за прашањата меѓу Црквата и Општеството (EECCS, од скоро дел од СЕС, Екуменскиот совет на црквите).

¹⁶ Се препорачува, меѓу другото, да се подготват „програми во едукативниот систем кои задолжително ќе содржат конкретна и објективна информација за големите религии и нивните основни варијанти, врз основа на компаративно изучување на религијата, на етиката и личните и општествени права“ (*Прейорака 1178*, 7, I). „Прашањето за религиозната толеранција треба да има простор за широко размислување“, а кај „трите монотеистички религии да се постави акцентот врз основните морални вредности на толеранција, кои во основа се многу слични“ (*Прейорака 1202*, 12). Се препорачува „да се внимава да се вметнат во училишните програми предмети за религијата и етиката и да се подготват учебници“ кои ќе содржат внимателна презентација на религиите „со цел да се подобри и продлабочи познавањето на другите религии“ (*Прейорака 1202*, 16, III), без да се изуми дека „познавањето на сопствената религија и сопствените етички принципи е прелиминарен услов за секоја вистинска толеранција и дека може подеднакво да послужи како одбрана против предрасудите и индиферентноста“ (16, IV). Извор на текстовите е веб-страницата на Советот на Европа www.coe.int/.

насока на фаворизирање на интеграцијата на лицата од различно етничко, културно и верско потекло. Во Препораката 1346 (1997) за образование за човекови права, Парламентарното собрание на Советот на Европа повика на преиспитување на сите програми од основно училиште па сè до универзитетските студии, со цел да се отстранат елементите кои би можеле да создадат негативни стереотипи, а да се воведат елементи за промовирање на толеранција и почит меѓу луѓето од различни култури и верувања. Извештајот на Советот на Европа за религијата и демократијата (1999), почнувајќи од констатирањето дека фундаменталистичките движења и делувања на тероризмот, расизмот и ксенофобијата, меѓуетничките конфликти, имаат повеќе или помалку религиозна компонента, препорачува земјите членки да промовираат правилно и заедничко верско образование преку конкретни наставни програми во училиштето.¹⁷ Комитетот на министри за образование на Советот на Европа, во 2002 година усвои посебна Препорака за граѓанско образование, во која се бележи „зголемувањето на случаите на расизам, ксенофобија, агресивен национализам, нетолеранција кон малцинствата, дискриминација и социјално исклучување, феномени кои се предизвици за безбедноста, стабилноста и развојот на демократските општества“. Истиот документ ја нагласува потребата да се креира образование за демократско граѓанство како „фактор на социјална кохезија, меѓусебно разбирање, интеркултурен и меѓурелигиски дијалог“.

Од своја страна, друго овластено тело, Европскиот комесаријат за човекови права, во периодот од 2000 до 2006 година ќе биде промовирана серија на студиски семинари за одговорните за националните министерства за образование, заедно со претставниците на христијанските цркви и други религиозни организации, со академски експоненти на религиозните, правните и педагошките науки, со намера да се презентираат нови начини за гарантирање на одржување на демократската правна држава, истовремено почитувајќи ги основните слободи, вклучувајќи ги и оние на религијата.¹⁸ Сите овие политичко-религиозни средби се засноваат врз постулатот дека „за изградба на Европа е потребна политичка култура која ќе ги над-

¹⁷ F. Pajér, “L’istruzione religiosa nelle scuole dell’Unione Europea: un’ identità plurale e in evoluzione”, *Pistis Praxis* 2 (2/2010) 461–462.

¹⁸ „Улогата на монотеистичките религии наспроти воените конфликти“, Сиракуза, 7–9 декември 2000; „Односите Цркви-Држава и правото на религиозна слобода“, Стразбур 10–11 декември 2001; „Религијата и воспитанието: можност за развивање на толеранција преку изучувањето на религиозниот факт“, Ла Валета, Малта 17–18 мај 2004; „Дијалог, толеранција, училиште“, Казан, Русија 22–23 февруари 2006.

мине антагонизмите; оттука следува потребата да се разјаснат етичките основи на принципите кои го регулираат животот на европските општества. Религиите, културните и заедничките матрици врз овие и вакви темели и принципи играат важна улога во овој процес. И тоа затоа што факт е дека и демократијата и религијата имаат заедничка идеја за признавањето и почитта на другиот“. Оттука и поставеното барање (формулирано по завршувањето на семинарот во Малта) дека „проучувањето на религиозниот факт станува место за едукација за толеранција и култура на човековите права во сите училишта, бидејќи религиите несомнено имаат вредности и капитални универзални мудрости, па тие да се усогласат со демократската култура на човековите права“.¹⁹

Во мај 2008 година, министрите за надворешни работи на Советот на Европа ја лансираат Белата книга за меѓукултурен дијалог: „Да се живее заедно со еднакво достоинство“,²⁰ кондензација на институционалните педагошки директиви во врска со меѓукултурниот дијалог. Религијата се смета за интегрална димензија на културите; религиозната разновидност – конкретно, христијанството, јудаизмот и исламот – се вреднува не само затоа што таа основала и збогатила голем дел од европската култура, туку затоа што е способна да понуди разумни одговори на универзалната потрага по значењето и вредностите. Се признава дека „религиозната пракса е составен дел на животот и не може да се исклучи од сферата на интерес на јавните власти, дури и ако државата мора да ја зачува својата улога како неутрален и непристрасен гарант во поглед на религиозните и нерелигиозните уверувања“ (став 3.5 од Белата книга). Со цел да се применат овие принципи во наставата, министрите за образование на земјите членки на Советот на Европа, во декември 2008 година, ја одобрија Препораката (СМ 12) за Димензијата на религиите и нерелигиозните уверувања во меѓукултурното образование,²¹ каде се дефинира перспективата во која религиозните и филозофските убедувања мора да се прифатат во контекст на интеркултурното образование (во религиозната едукација, верата се смета за зајакнувач на правата на човекот, како придонес кон демократско граѓанство, како развој на вештините за меѓукултурен дијалог), а, исто така, се

¹⁹ F. Pajer, “L’istruzione religiosa nelle scuole dell’Unione Europea: un’ identità plurale e in evoluzione”, *Pistis Praxis* 2 (2/2010), 463.

²⁰ Editions du Conseil de l’Europe, Strasbourg, May 2008, 2.

²¹ Editions du Conseil de l’Europe, Strasbourg, Décembre 2008, 30.

укажува на целите и методологиите кои треба да бидат привилегирани во процесот на наставата и учењето.²²

Но, каде се наоѓа Македонија во својот ѓд кон ЕУ во однос на секуларноста и секуларизацијата? За да се има точен и прецизен одговор веројатно потребни се долги и детални анализи, но доволно е да се навратиме на неколку случувања во текот на изминативе години за да се добие појасна претстава за состојбата во којашто се наоѓаме. Како за вовед, добро е да се потсетиме на зборовите на тогашниот претседател на Република Македонија, д-р Ѓорге Иванов, изговорени на свечената академија по повод 1000 години Охридска архиепископија, на 27 мај во Охрид: „Република Македонија е секуларна држава. И како секуларна држава ние ја гарантираме фундаменталната човекова слобода на мисла, совест и вера. Но, има еден загрижувачки тренд. Сѐ повеќе секуларни држави во Европа и светот стануваат секуларизирани држави кои се обидуваат да ја истиснат верата од јавниот простор и да ја ограничат на најмалиот можен простор. А тоа е просторот меѓу нашите две уши, држејќи ги притоа нашите усти затворени... Новиот релативизам очекува од нас да го прифатиме како апсолутна вистина тврдењето дека нема апсолутна вистина. А без вистината нема ниту доверба ниту одговорност врз кои се темели секое слободно општество.“²³

Потоа, во текот на изминативе години следуваа серија обиди за наметнување на „новиот релативизам“. Од прогласувањето на Бога како непријател на човекот (жената) во просториите на најголемиот законодавен дом во земјата, преку низа постапки кои сѐ уште траат или кои се веќе изгласани и важечки закони, а кои се однесуваат на прашањата од областа на образованието, почитувањето на животот и абортусот, родовата идеологија. Македонската православна црква внимателно ги набљудуваше процесите и соодветно реагираше (некогаш сама, некогаш заедно со другите верски заедници), но реакциите беа секогаш игнорирани. Се поставува првото прашање: дали Црквата и верските заедници имаат право да ги изложуваат своите ставови и несогласувања во однос на вакви важни прашања за целото општество? Следуваат неколку одговори:

1. Во Македонија е прифатен секуларниот принцип, одвојувајќи ја религијата од државата и јавниот живот. Во секуларните општества, вер-

²² F. Pajer, “L’istruzione religiosa nelle scuole dell’Unione Europea: un’ identità plurale e in evoluzione”, *Pistis Praxis* 2 (2/2010) 466-468.

²³<http://www.pretsedatel.mk/mk/2011-06-17-09-55-07/2011-07-19-10-40-39/5211.html>

ските верувања се сметаат за приватна работа, а од владините институции се очекува да бидат неутрални во однос на религијата, што кај нас, се прекрши во самиот момент кога лице од црквата влезе во државна институција и влијаеше при изработка на законите. Меѓутоа, да се потсети, верските заедници во Македонија не се фискализирани.²⁴

2. Во социјалдемократски контекст, оваа коегзистенција на религиозни и секуларни вредности може да води до поплурално и поинклузивно општество, но само доколку тој однос се заснова врз заемна почит и толеранција. Важно е да се истакне дека социјалната демократија ги почитува религиозните чувства на граѓаните, меѓутоа постои една јасна линија којашто засилувањето на влијанието на религијата не треба да ја помине, односно не треба да учествува во институционалното креирање на јавните политики.²⁵ Социјалдемократијата ја препознава важноста и значењето на религијата на индивидуално ниво како извор на припадност, идентитет и го почитува правото на практикувањето на верата коешто е лично, приватно и останува на индивидуално ниво.

3. Верскиот субјект смее да се меша во политиката, но не и во државата ... Заради постмодерно раздвојување на политиката и државата, нема причина заради која некоја верска установа (на пример: Православната црква, Католичка црква или Исламската верска заедница) не би можела да се меша во политиката со изнесување на ставови што таа ги смета за релевантни за општествените проблеми. Па, дури и јавно да им сугерира на граѓаните за која партија да гласаат, затоа што таа верска заедница се наоѓа во иста општествена положба како и сите други општествени или интересовни здруженија од кои некои јавно поддржуваат определена политичка опција или партија (бројни компании ги финансираат партиите, некои цивилни иницијативи прераснуваат во политички, а нивните водачи се и кандидати на изборите, како, на пример, дел од водачите на „Шарената револуција“).²⁶

Во овој контекст, се чини полезно навраќањето кон синодската реакцијата од пред година и пол. Имено, на 25 февруари 2021 година, САС на

²⁴ Давид Тасевски, „Системска хипокризија“, *Предизвици, Посекуларизам религиозни, родови и сродни политички дилеми*, 19 (9/2023), 91.

²⁵ Дарко Каевски, „Надминување на предизвиците: социјалдемократската визија за прогресивно утре“, *Предизвици, Посекуларизам религиозни, родови и сродни политички дилеми*, 19 (4/2023), 110.

²⁶ Цане Мојаноски, „Секуларноста и лаицизмот како хит тема“, *Предизвици, Посекуларизам религиозни, родови и сродни политички дилеми*, 19 (4/2023), 23.

МПЦ-ОА излезе со соопштение дека има значајни забелешки во однос на новиот Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство, како и на новата концепција за основното образование“, истакнувајќи дека Црквата „категорично се придружува во борбата за почитување на човечкиот живот, здравје и слобода, како и против дискриминацијата од секој можен вид, но истовремено инсистира на тоа дека секој обид за систематско ревидирање на вредностите и погледите кои произлегуваат од православното христијанство претставува чин на дискриминација“.²⁷

Причина за ваквата реакција се состои на поставениот пристап на новиот Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство, поставен во голем дел врз основа на родовата идеологија, според која родот, непознат во оваа смисла за нашиот Устав, се отфрла како бинарна категорија. Со право заплашува обраќањето кон црквите и верските заедници со негативна номотехника, посочувајќи ги како веројатни носители и промотори на насилство, па затоа најавува дека „и со закон може да се ограничи слободата на изразување на религијата или убедувањето доколку тоа е неопходно за заштита на правата и слободите на другите“.²⁸ Според овој Закон насилство би било и недозволувањето на жената (или мажот кој се одлучил да се декларира како жена) да стане свештеник, па дури и епископ, затоа што „родово-базираното насилство врз жените“ го дефинира како „дискриминација врз жените што ги ограничува да ги уживаат правата и слободите на еднаква основа со мажите“ (чл. 5, т.1). Вака подготвениот закон претставува директно мешање во учењето на Црквата и нејзината слобода во исповедањето на верата, со што не само што ѝ се забранува слободата на говор, туку и спротивно на своето учење, како „верска организација“ се принудува и задолжува со „промовирање на родовата еднаквост и елиминирање на стереотипите за родовите улоги базирани на културата, обичаите, верата, традициите“ (чл. 33 т.1). Тоа што законот го сведува на стереотип во однос на проблематичните прашања, за Црквата е автентично учење, кое никој нема мандат да го менува. А се потсетува и дека ова не е став само на Црквата, туку на сите верски заедници.

²⁷ <http://www.mpc.org.mk/vest.asp?id=7381>

²⁸ Европска конвенција за човекови права и нејзините протоколи, член 9 – Слобода на уверување, совест и религија, т. 2. Слободата на изразување на религијата или убедувањето може да се ограничи само со закон и доколку е тоа неопходно во едно демократско општество во интерес на националната безбедност, јавната сигурност, здравјето или моралот или за заштита на правата и слободите на другите.

Загрижува и поставувањето на родовата идеологија, која е спротивна на христијанското и на сите религиски учења, како основа на воспитната компонента во новата нацрт-концепцијата за основно образование. Со тоа се создава можност во наставните програми да се воведат содржини кои би можеле експлицитно или имплицитно да ги негираат или да ги омаловажат светогледите што произлегуваат од автентичните религиски учења и практики. Во спомнатото Синодско соопштение се потсетува дека „државата е должна да обезбеди воспитание и образование во согласност со верското убедување на родителите, што значи и дека никој нема право да наметнува воспитание и образование на децата спротивно на верското убедување на нивните родители. Во прилог на наведеното сметаме дека програмата на предметот „Етика во религиите“ безусловно треба да најде соодветно место во новата концепција во текот на целото основно образование“²⁹.

Имајќи предвид дека писмените реакции во претходните случаи беа целосно игнорирани, оваа година МПЦ-ОА се одлучи на поинаков чекор. Имено, во јуни 2023 година, пред Соборниот храм во Скопје се одржа сепаратен собир против содржината на законите за родова еднаквост и за матична евиденција. Донесувањето на двата закона привремено беше одложено.

Проблемот е во тоа што се игнорира фактот дека најголемиот дел од жителите на Македонија се изјаснуваат како верници, со светоглед дијаметрално различен од оној кој се наметнува како „европска вредност“. Статистиките покажуваат изненадувачки висока стапка на религиозност и уште поизненадувачка ниска стапка на секуларизираност. Па затоа и се поставува прашањето: ако народот на една демократска земја има право самостојно да го гради своето општество, ако е познат ставот и светогледот на мнозинството граѓани во однос на претходно споменатите спорни прашања, како да се разбере игнорирањето на волјата на граѓаните, систематско ревидирање на вредностите и погледите на Црквата и верските заедници, а со тоа и на најголемиот дел од граѓаните, преку агресивното наметнување на присилна секуларизација во 21 век?

²⁹ Во прилог – членот 11 од Уставот, како и Универзалната декларација за човекови права (член 26, став 3) и Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (член 18, став 4).